

M I L I O N

Ratko Tošić, Novi Sad

Lingvisti su davno ustanovili da su nazivi za brojeve od 1 do 10 slični u svim indoevropskim jezicima, sa nekim čudnim izuzecima. Kroz istoriju su se preplitale sudbine raznih naroda, što je našlo svoj odraz i u terminima za razne predmete, pojave, pa između ostalog i za brojeve.

Tako, na primer, reč *kilo* pojavljuje se kao prefiks u nazivima raznih metričkih jedinica i označava jedinicu hiljadu puta veću od osnovne jedinice. Na primer, kilogram – hiljadu grama, kilometar – hiljadu metara. Dolazi od grčke reči *κιλλοι* (u modernom grčkom *χιλλια* – hilija), odakle potiče i naša reč "hiljada". Interesantno je da se u srednjovekovnoj Srbiji za hiljadu koristio termin "tisuća", koji se sada koristi u hrvatskom jeziku. U ruskom jeziku odgovarajući termin je "tisjača", koja je prvobitno imala značenje "velika hiljada", tj. "hiljadu hiljada". Taj pak termin potiče od "tušta", čije je prvobitno značenje bilo "veliki broj", "mnogo". I u našem jeziku se sve do danas zadržao izraz "tušta i tma" za označavanje velike količine nečega.

Jedna od najrasprostranjenijih reči u savremenim jezicima je "milion" i označava hiljadu hiljada. Samu reč smislio je čuveni italijanski trgovac i putnik Marko Polo (1254 – 1324).

Krajem trinaestog veka, 1271. godine, venecijanski trgovci, braća Mateo i Nikolo Polo krenuli su na put u državu Kublaj–kana, mongolskog vladara i unuka osvajača Džingis–kana, kao izaslanici rimskog pape. Treći putnik u toj delegaciji bio je Nikolin sin Marko, koji je tada imao samo 17 godina. Prestonica Kublaj–kana nalazila se u Pekingu, koji su Mongoli osvojili 1214. godine. Mongoli su vladali najvećim carstvom u istoriji, koje se u jednom trenutku prostiralo od Dunava do Japana i od Sibira do Indije.

Putovanje do Pekinga trajalo je četiri godine. Kublaj–kan je odmah uočio sposobnosti talentovanog mladića. Dok su se njegov otac i stric bavili trgovinom, Marko je naučio mongolski jezik i stupio u službu kod Kublaj–kana. Brzo je napredovao i postao član tajnog saveta, a zatim i guverner provincije Hančou.

Kad je počela da ga trese nostalgija za rodnom Italijom, Marko je, već kao zreo čovek, molio kana da ga oslobodi dužnosti i mnogo puta je bio

odbijen. Dobijao je sve nove i nove dužnosti, pa je po nalogu kana proputovao Japan, Indiju i zemlje jugoistočne Azije. Prilikom tih putovanja izučavao je život i običaje stanovnika. U odnosu na Evropu, bogatstvo istoka bilo je tako veliko, a pronalasci tako neobični, da u italijanskom jeziku nije bilo odgovarajućih reči kojima bi to sve opisao.

Posle smrti Kublaj-kana, Marko se vratio u Veneciju. Putovanje je isto tako dugo trajalo. Igrom sudbine našao se u tamnici u Đenovi, kao zarobljenik u ratu između Đenove i Venecije. Za tri godine dok je ležao u tamnici đenovske republike, Marko Polo je uspeo da izdiktira celu knjigu izvesnom Rustičelu iz Pize, svom sapatniku u tamnici. Tako je ugledala svet čuvena "Knjiga Marka Pola" – knjiga o čudima Istoka.

Teško je bilo Marku Polu da nađe reči kojima bi opisao raskoš dvorca Kublaj-kana. Kina je bila prva država koja je svetu podarila nekoliko velikih pronalaska – barut, štampariju, kompas i papirni novac. Za venecijanske bogataše bilo je neshvatljivo da se u Kini zlato i drago kamenje menjaju za komade papira i da se iz južnih mora Kine ne vidi Polarna zvezda. Marko je uveravao svoje zemljake da su i najbogatiji među njima siromašniji od najsiromašnijeg plemića Kublaj-kana. Ne nalazeći pogodnu reč kojom bi adekvatno predstavio bogatstva Kine, on se dosetio da na italijansku reč *mille* (hiljada) doda augmentativni sufiks *one* i tako je nastala reč *milione* – milion, u značenju "hiljadetina", "velika hiljada" ili "hiljadu hiljada". Zbog toga je Marko još za života dobio nadimak "gospodin Milion", a mnogobrojna izdanja njegove knjige u prevodima na razne jezike objavljivana su pod jednostavnim naslovom "Milion".

Iako je Marko u svojoj knjizi pisao samo ono što je video svojim očima i čuo svojim ušima, što je i Rustičeli naglasio u predgovoru, još dugo posle njegove smrti ljudi su bili uvereni da je sve što je u njoj napisano plod njegove bujne mašte. Čak i na samrtnoj postelji, sveštenik ga je ubeđivao da se pokaje i odrekne se svojih izmišljotina, da bi dobio oprostaj od Boga.

U kolokvijalnom govoru, reč milion se često koristi u smislu "ogroman broj nečega", "beskrajno mnogo" (na primer: milioner, u značenju "bogat čovek").

Zahvaljujući Marku Polu, najraniji evropski atlasi dali su jednu prepoznatljivu verziju azijskog kontinenta. Katalonski atlas iz 1375. godine, koji je za aragonskog kralja izradio Abraham Kresk, Jevrejin iz Palma

de Majorke, najtačnije prikazuje onaj deo azijskog kontinenta kojim su proputovala braća Polo i o kome Marko Polo daje korisne podatke. Kralj Petar IV Aragonski uložio je veliki napor da u Veneciji nabavi jedan rukopis knjige Marka Pola, kako bi olakšao rad kartografa. Evropski istraživači Tihog okeana bili su očarani opisom Eldorada na jugu, koji je dao Marko Polo (on ga je zvao Lokah), i za koji je rekao da bi ga Veliki kan osvojio da je bio pristupačniji, jer tamo ima "toliko zlata da niko ko to ne bi video nije mogao da poveruje".

Knjiga Marka Pola uzburkala je maštu nekih ljudi, istraživača i avanturista i izazvala kod njih nestrpljenje da se dopre do Kine. Bez toga se možda ne bi pojavili tako rano Kristifor Kolumbo, Vasko de Gama, Magelan i mnogi drugi moreplovci. Znajući da je Zemlja lopta i nemajući tačnu predstavu o njenoj veličini, zaključili su da će do Kine i Indije najlakše stići ploveći na zapad. Tu im se na putu isprečio američki kontinent.

Tokom 15. i 16. veka termin "milion" proširio se i u drugim zemljama Evrope. Francuski matematičar Šike (Nicolas Chuquet, 1445 – 1500) je 1484. godine uveo termine bilion, trilion, kvadrilion, kvintilion, sekstilion, septilion, oktilion, nonilion za označavanje brojeva koji se dobijaju kao stepeni broja 1000000: 1000000^2 , 1000000^3 , ..., 1000000^9 . Sredinom 17. veka u Francuskoj su počeli da dele cifre u dekadnom zapisu brojeva na periode od po tri cifre u svakoj periodi. Pri tome je bilion umesto starog značenja 10^{12} dobio novo značenje 10^9 , trilion, kvadrilion itd. su dobili značenja 10^{12} , 10^{15} , ... Zbrka koja je nastala traje sve do danas. Tako, na primer, u Americi reč bilion označava "hiljadu hiljada hiljada", tj. hiljadu miliona, dok se u evropskim zemljama za taj broj koristi reč milijarda. Matematičarima ta zbrka mnogo ne smeta, jer oni za velike brojeve ne koriste posebna imena nego ih izražavaju u terminima stepena broja 10. Najveći broj za koji se koristi leksikografski (po imenu) prepoznatljiv naziv je "centilion" (koji se zapisuje pomoću jedinice i 600 nula). Prema *Oxford English Dictionary*, termin je prvi put upotrebljen 1852. godine.